

Herolden

Marts 2011

Årgang 15 Nummer 1

Foto: Lena Mülig

Udgivet af:

**Vennekredsen ved
Bornholms Middelaldercenter**

Stangevej 1.
3760 Gudhjem.

Tlf. 56 49 83 19

Web-adr.: www.bmc-vennekreds.dk

Redaktion:

Ole Boyer Pedersen 56 49 81 41

Bjørn Ørding-Thomsen 56 47 01 12

Ansvarshavende:

Niels Erik Rasmusen 56 49 83 19

Indlæg til Herolden:

herolden@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Herolden udkommer 4 gange om året.

Ca. den 1/3, 1/6, 1/9 og 1/12

Deadline er den 15. i måneden før ud-
givelsen.

Oplag ca. 250

Indhold

- 3 Nyt fra Centret
- 6 Bornholms tidlige historie II
- 10 Skræddernes helgeninde
- 13 Zodiaken i stormandsgården
- 18 Heksehammeren
- 24 Vinterbilleder
- 25 Spændende bøger
- 26 Stillingsopslag
- 27 Nyt fra lavene
- 28 Der var sne i december

*Hvor der ikke er anført navn på fotografen,
er billederne taget af redaktionen.*

Nordea

Færgen

Nyt fra Centret

Niller

Levende Billeder

I december måned har Nikolaj trodset snemasserne og banet sig vej til stormandsgården for at færdiggøre bemalingen af loftet med en stjernehimmel. Loftet prydes nu af omtrent 4.000 røde stjerner – et fascinerende syn, der forvandler salen fuldstændigt. Den 1. januar tiltrådte Sanna Kok-Hansen sit arbejde på projektet ”Levende Billeder”, og allerede i de første 2 måneder har hun været rigtig effektiv som projektleder og historisk maler. Festsalen i stormandsgården er nu ikke til at genkende: Langs østvæggen er alle 12 zodiakfigurer (stjerntegn) færdige. Langs vestvæggen har Sanna allerede malet størstedelen af månedsbillederne, hvor man f.eks. i februar ser en gammel mand, der varmer sig ved en pottkakkelovn magen til den, stormanden har i sin egen stue. Symbolet for marts måned er en bonde, der er ude og slå noget brænde. Motivet er inspireret fra håndskriftet Luttrell Psalter, hvor der flyver en

råge eller krage oppe over bondens hoved. (Måske har vores fiktive stormand været glad for råger... ;-) Mon ikke det er derfor, at vores gård den dag i dag hedder Rågelundsgård??)

Sanna tegner selv skitserne til motiverne. Som forlæg bruger hun samtidige kalkmalerier og bogmalerier, og tilpasser motiverne stilistisk til malerierne fra Østerlars Kirke. Hun passer motiverne ind i de fine rammer af arkader, draperier og stjernehimler, som Nikolaj har malet i løbet af sidste år.

Sanna er også i gang med at forberede nogle spændende nye undervisningsmaterialer til projektet, der ved hjælp af de nye farverige motiver fortæller om forskellige sider af middelalderen. De vil kunne indgå i skoletjenesten og den daglige formidling. Sandsynligvis bliver materialet også tilgængeligt som pdf, så det kan downloades fra hjemmesiden.

Middelaldercentret bemander Hammershusudstillingen

Fra sæson 2011 bemander middelaldercentret ifølge aftale med Naturstyrelsen Hammershusudstillingen ved Hammershus. Nogle af jer har allerede mødt Ulla Peberholm. Hun vil som infokoordinator komme til at stå for denne spændende nye del af Centrets opgaver.

Foto Lena Mühlig

Kanonshows på Hammershus

I påsken, højsæsonen og efterårsferien 2011 vil middelaldercentret stå for to daglige kanonshows på Hammershus. Showene tager udgangspunkt i de dramatiske hændelser i starten af 1520'erne, da kongen pludselig fatter ny interesse for sin længe bortforleenede ø. Men han er ikke den eneste – Lübeckerne står allerede på måtten...

Året er 1520. I de seneste år har Bornholm igen og igen været offer for Lübeckernes plyndringstogter, og befolkningen har stået magtesløs over for brandskatterne. Øens herre, ærkebiskop Birger Gunnensen, er død i 1519, og året efter dør også hans slots-hovedsmand på Hammershus. Kong Christian II. ser sit snit til endelig at indløse det løfte, der i sin tid blev givet til Valdemar Atterdag: At kongen kan kræve Bornholm tilbage fra ærkebiskoppen, hvornår det skal være. Domkapitlet og den nye ærkebiskop stritter imod, men Christian fejrer deres indvendinger til side, så ærkebispens flygter til Rom, og kongen sender en tropestyrke mod Hammershus, som kommer i hans besiddelse på mindre end to døgn. Efter 200 år er Bornholm endelig igen i kongens hånd! Men lykken varer kort...

Kanonshowene fører os ud i slutningen af middelalderen, så Thomas og Martin, der kommer til at stå for den daglige gennemførelse af showene, skal ikklædes helt nye, tidstypiske dragter. Showene vil blive en munter og levende fortælling, der fører tilskuerne igennem krigs- og belejringsteknik i

middelalderen, våben, ildvåben, dragter og udrustning, og hvor Hammershus som fæstning selvfølgelig vil stå i midtpunktet.

Skattejagt på Hammershus

Som en del af et nyt, større skattejagtskoncept, der kommer til at indtage hele øen, bliver der også lavet en ny skattejagt på Hammershus. Her vil man blive ledet rundt i området og opleve borgen fra et lidt anderledes perspektiv. Målet er at få gæsterne til at opdage nogle af borgens lidt mere ukendte steder og historier.

Ildnatten

Efter den store succes med Ildnatten under markedet i 2010, bliver der i år gennemført hele tre ildnætter: Den 19., 26. og 28. juli. Det er lykkedes os at få VALRAVN over til alle 3 ildnætter, hvor de vil spille koncert, ledsaget af skuespil og fægning ved Action Art, ildshow ved Trup TingTang og festfyrværkeri ved Tinghøjgård Fyrværkeri. Billetter kan allerede nu bestilles ved henvendelse på kontoret på tlf. 56 49 83 19 eller på info@bornholmsmiddelaldercenter.dk

Scherbelhaufen

Før selve Ildnatten starter:

På Hammershus:

19.00 – 20.00 Scherbelhaufen spiller middelaldermusik fra scenen

Ved Obelirken:

19.00 – 20.00 Naturstyrelsen fortæller historien om Hammershus.

Ildnatten:

20.30 - 21.00	Valravn (koncert)
21.00 - 21.20	Action Art med fægtere og kanonerer (skuespil)
21.20 - 21.50	Valravn (koncert og stemning med dansere)
21.40 - 21.50	Kæmpedukker tænder ilden.
21.50 - 22.10	Action Art skuespil
22.10 - 22.20	Vi synger og trumper en middelalderballade.
22.20 - 23.00	Valravn (koncert og stemningsmusik)
22.30 - 22.45	Ildshow under musikken
22.45 - 23.00	Festfyrværkeri

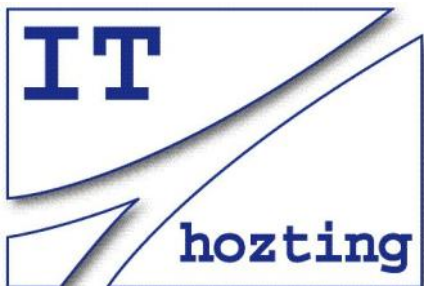
Middelaldermarkedet

Middelaldermarkedet bliver afholdt som sædvanlig i uge 29 og 30, dvs. 18.-30. juli. Planlægningen og forberedelserne for markedet skrider rigtig godt frem, de fleste kontrakter er på plads, og der er allerede mange tilmeldinger fra bodholdere. Vi vil gerne invitere nye bodholdere – så kender du nogen, der kunne være interesseret, må du gerne sprede budskabet om Bornholms hyggelige middelaldermarked.

Dukketeaterfestival

Styregruppen for Bornholms Dukketeaterfestival har under ledelse af Ida

Marie Tjalve, som I alle sammen kender som dukkespiller fra middelaldermarkedet, igennem det sidste år arbejdet hårdt på at kunne gentage succesen med Dukketeaterfestivalen i september 2011. Nu står datoen fast: 3.-11. september 2011 er der igen dukketeaterfestival på Bornholm! Så sæt allerede nu kryds i kalenderen! Her på middelaldercenteret glæder vi os til igen at være vært for nogle af de mange dukkeførere fra hele verden, der vil deltage i festivalen med deres fascinerende forestillinger.

Det er Ida Tjalve uden tørklædet

Bornholms tidlige historie II

Af Jan Eskildsen

"Han hugger læben og hele hagen af ham, så det hele falder ned på dækket, og tænderne røg ud af munden på ham ved det hug, han fik. Da Bue fik det sår, sagde han: – Nu vil den danske pige nok være mindre begejstret for at kysse os hjemme på Bornholm, selv om vi så også kom derover endnu en gang efter dette"

(*Jomsvikingernes Saga.*)

I sidste udgave af Herolden omtalte jeg en forholdsvis ny undersøgelse af Knud den Stores stridigheder i Skandinaviens i 1025 og 1026. I sin artikel konkluderede forfatteren Lars Wolff, at kilders omtale af, at Knud var i Uppland i 1025, er fri for modsigelser, og at årstallet 1025 ikke behøver at blive revideret.

Samtidig konkluderede han, at den strid, der ifølge Knuds brev fra 1027 udspandt sig i 1026, er identisk med det slag, som Snorre Sturlason skildrede ved Helgeå i sine nordiske kongesagaer i Heimskringla

Snorre skrev måske ikke historie efter vores opfattelse, men vi må formode, at forfatteren stræbte efter at skildre virkeligheden, mener Lars Wolff, som er på linie med andre forskere, der i nyere tid har beskæftiget sig med sagaer.

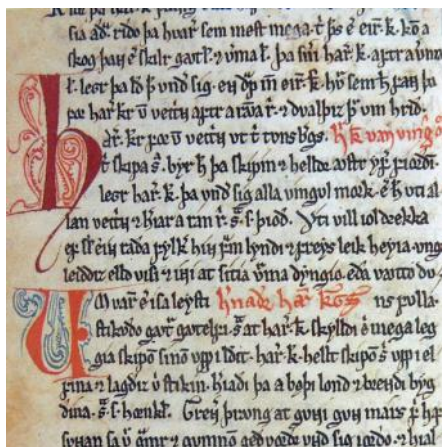
Sagaers troværdighed

I perioden op til 1900 tillagde skandinaviske historikere sagaerne stor troværdighed. Senere gik en ny gene-

ration af historikere til angreb på indholdet af dem, fordi de først blev nedskrevet omkring 300 år efter de begivenheder, de omhandler. Det medførte, at forskning i den tidlige middelalder og vikingetiden i de kommende år blev forsømt.

Da jeg selv gik i skole i 1960'erne, fik vi at vide, at man ikke kunne regne med, hvad der stod i sagaerne; det var nærmest en slags romaner. Opfattelsen er siden svinget tilbage til et punkt, hvor der ses mere på sagaerne som børn af mundtlighedens kultur.

I en nyere artikel om mundtlig historiefrembringelse som forgænger for sagaerne skriver den norske historieprofessor Torgrim Titlestad om "sagaernes

Codex Frisianus (fra ca. 1325), det eneste bevarede middelalderskrift fra Heimskringla. Andre skrifter fra Heimskringla gik tabt ved en biblioteksbrand i København 1728. Den viste side er fra Harald Hårfagers saga.

seks søjler for troværdighed". Han omtaler seks emneområder, som forskere har beskæftiget sig med, herunder sagaernes iboende troværdighed, forskellen på sejrherre og taberes historieskrivning. Han nævner et eksempel på, at mundtlige minder kan bevare essentielle træk i mere end 300 år, og at de gamle historiefortællere gjorde sig umage med, at de unge fik genfortalt og huskede historien korrekt.

En professor fra Island har analyseret sagaerne og arkæologien i forhold til opdagelsen af Vinland (Nordamerika), og har fundet frem til, at hovedtræk i sagaerne er bekræftet af arkæologien. Flere forskere mener nu, at sagaerne skal tillægges stor betydning som kilder, og at såvel kildekritik og videnskaber som arkæologi og andre er centrale for det videre arbejde.

Jomsvikingernes Saga

Sagaen er historisk diskutabel, på visse punkter ukorrekt og dertil kronologisk forvirret. Den består af to dele, og i første del omtales nogle begivenheder, der fandt sted efter det, der foregår i anden del, men forfatteren skriver, at: "... man kan ikke fortælle alting på én gang, når man kun har én mund".

Jomsvikingerne deltog i slaget ved Hjøringevåg. De var på taberholdet, og efter slaget blev mange af dem hals-hugget. Slaget er omtalt af Saxo og i værkerne Fagrskinna og Heimskringla. Det formodes, at historierne har haft en fælles, oprindelig kilde, der er gået tabt.

Slaget udkæmpedes mellem på den ene side jarl Hakon Sigurdsson, hans

Borgen på Wawel-bjerget i Krakow nær floden Wisla, som den så ud omkring 1000. Den blev brugt som residens af Polens første hersker Mieszko I (-992), hans efterfølger Boleslaw I Chrobry (der var Svend Tveskægs svoger) og derefter Mieszko II Lambert. På borgområdet var der flere central- og rundkirker samt kapeller, og den ældste er dateret til mellem 800-tallet og 1000. Modellen er skabt på baggrund af arkæologiske udgravninger til udstillingen Europas Mitte Um 1000.

søn Erik Hakonsson og deres mænd, og på den anden side en dansk flåde, som var udsendt af Svend Tveskæg og blev støttet af jomsvikingerne.

Jarl Vesete regerede Bornholm. Hans hustru hed Hildegun. Sammen havde de børnene Bue den Digre, Sigurd Kåbe og Torgunna. Det fremgår også, at Bue havde en søn, der hed Svend. Bue, Sigurd og Svend blev jomsvikinger.

Andre personer

På Fyn boede Palnetoke, der stiftede Jomsborg – historikere mener, at Harald Blåtand var stifteren. Palnetoke havde sønnen Åge, der blev gift med Vesetes datter Torgunna, og de fik sønnen Vagn, der blev jomsviking. På Sjælland boede Strud-Harald og hans hustru Ingegerd, der fik børnene

Sigvalde, Torkel (den Høje) og Tove, der blev gift med Sigurd Kåbe.

Jomsvikingerne holdt til i Jomsborg. Historikeren Svend Aggesen kaldte stedet Hynnishurgh (el. Hjumshurgh), og deltog selv i Absalons togt, da stedet blev hærget. Saxo kaldte stedet Julin og Adam af Bremen kaldte det Jumne. Stedet er øen Wolin i Oders udmunding i Østersøen. Her er ved udgravninger fundet rester af en handelsplads med egen havn og palisadevold, men ikke af

nogen borg. Mandskabet i Julin kaldtes af Saxo for Julina Piratica, og blandt krigerne nævnte han Bo og Siwaldo – måske Bue og Sigvalde?

Da Palnetoke er mærket af sygdom beder han kong Burislav (Boleslaw I) om at udnævne Sigvalde til høvding i Jomsborg. Senere blev Svend Tveskæg kidnappet af Sigvalde, der førte ham til kong Burislav, som lod Svend få hans søster til hustru, mod at Svend eftergav de skatter, som Burislav havde måttet betale til den danske konge. Saxo lader Svend blive kidnappet tre gange. Svend Tveskæg var i en periode gift med Boleslaw I's søster, Svietoslawa.

Torkel den Høje er en historisk person, kendt fra adskillige kilder. Han deltog også i slaget ved Svold, han angreb i 1010 England med sin flåde, og senere tjente han sammen med sine mænd hos den engelske konge, Adelfråden den Rådville (Ethelred II), og de

Jomsvikingerne Saga

Udgangspunktet for artiklen er denne udgave af sagaen

bekæmpede i 1013 Svend Tveskæg og sønnen Knuds invasion. Torkel var dog senere med Knud den Store, da denne angreb England, og Torkel var jarl både i East Anglia og Danmark. I forbindelse med en fest foreslår kong Svend i sagaen, at alle afgiver et løfte, som fremragende mænd ofte havde gjort "til morskab og udmærkelse for sig selv". Svend indvier legen ved at afgive det løfte, at han vil drive kong Adelfråde fra sit rige eller slå ham ihjel.

Skåne var ifølge Roskildekrøniken et småkongedømme på et tidspunkt, og ifølge Sturlasons Heimskringla var Strud-Harald dette områdes lokale hersker i slutningen af 900-tallet. Af Jomsvikingerne Saga fremgår det, at han ejede godser på Sjælland. Fagreskinna mener, at han døde samme år som Harald Blåtand. Hans ældste søn Sigvaldi anføres under slaget ved Hjørungevåg som jarl i området.

Sturlason kaldte ikke Strud-Harald jarl, men konge. Efterhånden som

Nylarsker sten 2, hvor Kåbe-Sven omtales

Harald Blåtand og Svend Tveskæg udvidede deres myndighed mod øst, kan Skånes uafhængighed som småkongedømme være undermineret, og status kan være ændret til jarldømme.

Ifølge sagaen drog nogle overlevende islændinge hjem og fortalte om slaget. Sigurd Kåbe vendte hjem til Bornholm. En runesten på øen fortæller om en Kåbe(?)-Svend. Kan det være en efterkommer af ham?

Digt eller virkelighed?

Sagaen omtaler både begivenheder og personer, der er kendt fra historiebøgerne.

Skal vi tro, at de bornholmske medvirkende er opdigtede? Har sagaens forfatter opfundet Vesete og hans hustru Hildegund samt deres tre børn Bue den Digre, Sigurd Kåbe, Torgunna, Bues søn Svend og Torgunnas søn Vagn? Det må enhver afgøre med sig selv. Med Strud-Harald som jarl i Skåne og Bornholms placering i forhold til Wolin virker det plausibelt, at folk på Bornholm stod i forbindelse med folk dernede.

Folk fra Svend Tveskægs eller Knud den Stores hær kan have været på Bornholm. En thegn og tre drenge mindes på fire af vores runestene fra omkring 1050 (Naum, s.53, 55). Disse havde sandsynligvis en form for alliance med kongen og kan eventuelt have indgået i hans hær under angreb på England. Nogle fundne skatte på Bornholm indeholder næsten kun engelske mønter, som ikke er ret slidte, og som er udstedt i små mængder. En del af den danegæld, som de engelske herskere måtte betale, endte altså på

Bornholm, og samme slags mønter er fundet i Skåne. På øen er også fundet rester af et brændt hus af Trelleborg-typen

Handlingen i sagaen udspiller sig cirka 20 år efter, at Harald Blåtand lod sig kristne. Mere om dette og danskerens forhold til Pommern og Polen i næste artikel.

Litteratur:

Jomsvikingerne Saga. Harald Blåtand, Svend Tveskæg og Vikingerne i Jomsborg. Ved Helle Degnbol og Helle Jensen. Gad 1978.

Nielsen, Finn Ole S.: *Middelalderens Bornholm*. Bornholms Amt, Teknisk Forvaltning. Rønne 1998.

Löfving, Carl: *Gothia som dansk/engelskt skattland*. Ett exempel på heterarki omkring år 1000. Var Knut den store kung även över Västergötland? Göteborg 2001.

Filipowiak, Wladyslaw: *Wolin - Jomsborg - Vineta*. I Mare Balticum. Østersøen – myte, historie og kunst i 1000 år. Nationalmuseet 2002.

Naum, Magdalena: *Homelands lost and gained*. Slavic migration and settlement on Bornholm in the early Middle Ages. Lund 2008.

Zoffmann, Rasmus: *Bornholms Runesten – mellem vikingetid og middelalder*. 2008.

Bolton, Timothy: *The Empire of Cnut the Great*. Conquest and the Consolidation of Power in Northern Europe in the Early Eleventh Century. Brill, 2009.

Titlestad, Torgrim: *Sagaenes seks søyler for troverdighet*. Se www.Sagabok.no, 2009.

Skræddernes helgeninde

Af Lena Mühlig

Nogle gange møder man folk på steder, hvor man ikke regner med dem – og sådanne overraskende møder er nogle gange de bedste.

Det skete for mig i min ferie i oktober. Jeg var taget til Freiburg i Sydtykland for at besøge en veninde, og jeg havde allerede på forhånd lavet så meget middelalder-sightseeing andre steder, at jeg troede, at nu var det vist nok. Af hensyn til min veninde skulle jeg nok lade være med at rende fra det ene museum til det andet for at ”møde” diverse middelalderkarakterer. Vi skulle *bare lige* se byens kæmpestore, superflotte hovedkirke. Vi var alligevel på torvet... så...

Skrædderlavets vindue, o. 1320-30, medaljoner fra 1270-80

Men som I kan gætte, så viste det sig, at kirken i Freiburg ikke er en bare-lige-kirke, og det endte med at ikke kun jeg, men også min veninde, blev totalt grebet af de mange fantastiske detaljer fra middelalderen. Det var her, vi mødte Skt. Katharina af Alexandria. En prinsesse af allerførste rang.

En af de mest fascinerende ting i kirken er nemlig de mange velbevarede glasvinduer – en stor del af dem stammer fra første halvdel af 1300-tallet. Det er faktisk meget sjældent, at der er bevaret så mange vinduer – glas er jo noget skrøbeligt noget... Heldigvis havde man taget vinduerne ud under 1. og 2. verdenskrig, så de ikke gik til, da resten af byen – på nær kirken – blev bombet sønder og sammen.

En del af vinduerne er indstiftet af byens forskellige håndværkerlav – bl.a. bagerne, skomagerne, skrædderne, bødkerne, smedene, minearbejderne...

Lavet er ofte repræsenteret på det respektive vindue ved et våbenskjold med lavets symbol: Kringle, støvle, saks, stavbæger, hammer og tang eller bjergværk-ejerens våbenskjold.

På skræddernes vindue finder vi Maria Magdalene, Maria med Jesus-barnet og Katharina – sidstnævnte i en yderst elegant, påfaldende dragt, lige efter 1300-tallets mode, ligesom for at vise, hvad Freiburgs skrædderlav formåede: Inderst en tætsiddende lilla kjole, udover en gul surkot – ”helveds-vinduer” – med rødt for, som hun lige løfter elegant op, så man kan se den

Maria Magdalene, Skræddervinduet

gule fodbeklædning. Begge kjolers stof er mønstret på en usædvanlig måde – man kunne evt. forestille sig, at det skal kendetegne stoffet som vævet i diamantkipper, også kaldt gåseøjne. Surkotten er pyntet med en hvid bort; i håret bærer Katharina en perlekrans, og sit symbol, hjulet, balancerer hun let på fingerspidserne, nonchalant som var det bare et legetøj.

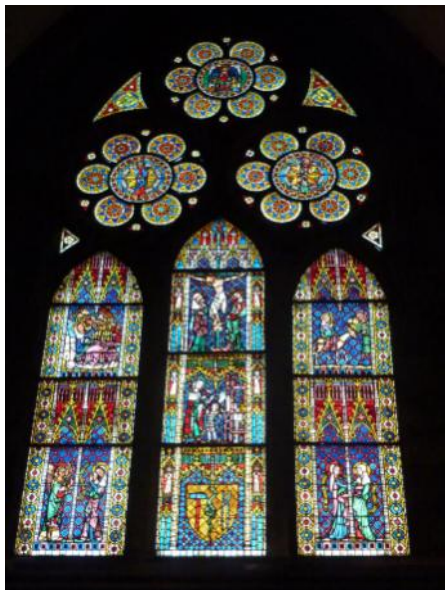
Ifølge legenden var Katharina en kongedatter fra Cypren. Hun var både rig, smuk og umådelig klog, men overbevist kristen. Kejseren, nærmest besat af hendes visdom og skønhed, prøver med alle midler at få hende til at ofre til de hedenske guder - uden succes. Tværtimod får hun omvendt både kejserens vismænd, garde og endda kejserinden til den kristne tro. Da kejseren giver ordre til at radbrække

hende med 4 særdeles grusomt tilvirkede hjul, går hjulene i stykker og dræber kejserens folk i stedet for. Til sidst bliver hun halshugget med et sværd. Hele tiden undervejs i martyriet får hun hjælp fra engle, som også til sidst fører hendes lig til Sinaibjerget. Alt i alt et forholdsvis fornemt martyrium, og en historie om en både elegant, elokvent og standhaftig jomfru.

Godt nok er legenden ren fiktion, udformet flere hundrede år efter, at Katharina ifølge fortællingen skal have levet. Men det er lige meget: For middelalderens mennesker var hun en slags virkelighed. Katharina blev en af middelalderens mest populære helgeninder. Af alle kvindelige helgener er hun den, der har flest ”ansvarsområ-

Katharina, Skræddervinduet

Smedelavets vindue, omkring 1320

der”, patronater, bl.a. er hun skyts-
helgen for: Piger og jomfruer, riddere,
lærde såsom filosoffer, teologer,
advokater, lærere og studerende, samt
alle erhverv, der har noget med hjul at
gøre, såsom karetmagere, møllere,
pottemagere, spindere og skærslibere,
men også klædehandlere, syersker,
skomagere og frisører samt mange
andre. Hun er også en af de 14 nød-
hjælpere, og her er hun den, man skal
anråbe ved lidelser i tungen og sprog-
vanskeligheder. (En rødgrød-med-fløde-
helgen? Hvor opmærksomt!)

I Frankrig har man kaldt unge ugifte
kvinder for ”Cathérinettes”, og det var
også dem, der var ansvarlige for at
pynte Katharinas statuer i kirkerne med
særlige hatte på Skt. Katharinas dag.
Helt op til vor tid arrangerer man inden
for modebranchen i Paris et bal på Skt.

Katharinas dag til de unge syersker og
modedesignere, som nu selv optræder
med kunstfærdige hatte i gult og grønt,
lavet specielt til lejligheden.

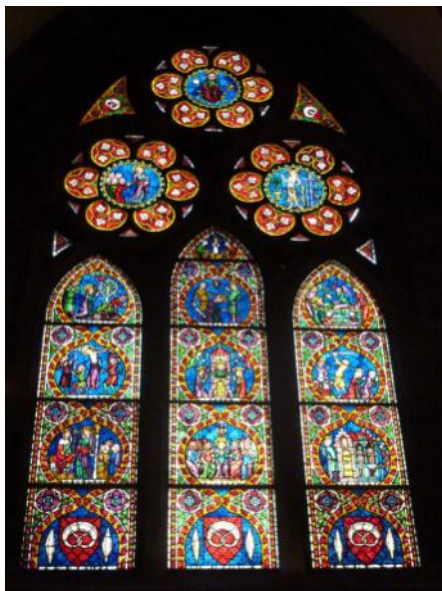
Kilder:

www.freiburgermuenster.info

www.heiligenlexikon.de

www.museeduchapeau.com

Mittmann, Heike: *Das Münster zu
Freiburg im Breisgau*, Lindenberg
2009.

*Bagerlavets vindue, o. 1320-30, viser
bl.a. scener fra Skt. Katharinas liv og
martyrdom*

Funnikke

Kontor- & Datahuset på Bornholm

Snellemark 45 - 3700 Rønne

Telefon 56 95 12 69 - Telefax 56 95 69 50

Zodiaken i stormandsgården

Af Sanna Kok-Hansen

Når man kigger på billeder, der er lavet i middelalderen, skal man have i baghovedet, at kunstnerisk frihed og originalitet ikke var noget, man stræbte efter, sådan som kunstnere gør det i dag. At blive maler eller billedhugger var en lang proces. Allerede som barn/teenager kunne man gå i lære hos en mester, og der blev man i mange år, indtil man måske en dag selv blev mester.

Vi ved i dag meget lidt om, hvordan kalkmalerierne på væggene og lofterne i kirkerne blev lavet, og vi kan kun gætte os til, at der også har været malet på vægge, i loft og på møbler og kister i stormandsgårde og borge. I en del kirker kan man se spor af flere end én maler, og i nogle kirker findes desuden billeder fra flere forskellige tidsperioder. Det er sandsynligt at tænke sig, at de fleste malerier kom til under sommerhalvåret, og at de udførtes af en mester, der sammen med en eller flere lærlinge rejste rundt til landets kirker.

Opdragsgiveren bestemte hvilke motiver, der skulle pynte vægge og loft. Med bestillingen fulgte oftest en fast cyklus, der f.eks. beskrev Jesu liv eller scener fra Det Gamle Testamente. Der findes nogle bevarede kontrakter, der meget nøje gør det klart, hvad der skulle males og hvilke pigmenter, der skulle bruges (forskellige pigmenter varierede meget i pris, og hvis bestilleren var meget rig, kunne bladguld bruges på f. eks. glories).

For at vide hvordan et billede skulle være, brugte man mønsterbøger (eng: pattern books). Det er sandsynligt, at de fleste mestre kun få gange i livet havde set en mønsterbog, og at store værksteder havde deres egne. I en mønsterbog kunne man se, hvad der skulle være med i de forskellige bibelske scener, hvordan de skulle stå, og hvad de skulle lave. I en del mønsterbøger kunne man desuden se hvilke attributter, der hørte med til de forskellige helgener, og i nogle fandtes eksotiske dyr fra virkelighed og fantasi. Mønsterbøger kunne flyttes, og vi kan derfor se, at motiver ligner hinanden over hele den kristne verden. I senmiddelalderen, når kunsten at trykke på papir begynde at blomstre, kan man tydeligt se, at den s. k. Biblia Pauperum havde en enormt indflydelse på udformningen af bibelske scener i kalkmaleriet.

Man kan spore videnskaben om stjerner og stjernebilleder tilbage til civilisationens vugge i Babylon. Grækerne udviklede denne kundskab og fastsatte tolv motiver som symboler for tolv stjernkonstellationer; stjerner-

billeder. Eftersom de fleste af motiverne var inspireret fra dyreriget, blev de kaldt zodiaken (græsk: *zodiakos kyklos*). I løbet af et år flytter solen sig i forhold til stjernebillederne, og de kom derfor til at knyttes til årets gang, ligesom en kalender. I middelalderen afbildes stjernekonstellationerne næsten kun i videnskabelige værker, imens afbildninger af zodiaken kan findes hugget i sten i porthvælv, som glasvinduer, malede på vægge eller i manuskripter. Hvert eneste af Zodiakens tegn blev knyttet til en af årets måneder, som i middelalderens billedverden blev repræsenteret af en figur, som udfører en syssel typisk for den måned. For eksempel blev det at slå hø med le sammen med krebsens tegn symbolet for juli. I virkeligheden passer månederne og zodiaken ikke helt sammen da stjernebillederne strækker sig over to halve måneder, men det valgte man at se bort fra.

Den kunstneriske udformning af månedernes arbejdsopgaver skifter lidt med tidens gang, følger tidens mode og har lokale variationer, imens zodiaken forbliver ganske uforandret fra sit antikke forbillede. De variationer og forandringer der alligevel opstår, kommer sandsynligvis af, at den der kopierer ikke længere forstår billedets oprindelige mening/betydning. Der blev kopieret i flere led, og nogle gange har kunstneren sikkert været nødt til at bruge mundtlige fortællinger og fragmenter fra hukommelsen som sine eneste kilder. Man kan prøve at forestille sig, hvordan en malermester i den kristne verdens udkant (Danmark) kæmper med billedet af en løve, som

han kun har set tegnet i en bog for mange år siden!

Aquarius

Vandbæreren: 21/1 – 18/2

Den antikke verden forbandt stjerne-tegnet med Ganymedes, som ifølge deres tro var en smuk trojansk kongesøn, som Zeus forelskede sig i og bortførte til Olympen. Her fik Ganymedes evig ungdom og blev gudernes mundskænk. Den mest almindelige fortolkning i middelalderen var en ung mand (oftest nøgen) der med en eller to hænder tømmer vand ud af en kande eller krukke.

Pisces

Fiskene: 19/2 - 20/3

Næsten altid to fisk lagt med hovederne til hver sin side og forbundet i mundene med en snor/fiskeline.

Aries

Vædderen: 21/3 - 20/4

Dette tegn afbildes som et får med store krumme horn, næsten altid fra siden med benene bøjet, som om det lige var ved at tage et skridt.

Taurus

Tyren 21/4 – 21/5

En oftest brun tyr afbildes næsten altid fra siden ligesom Aries.

Tyren optræder på fødselsbilledet i Østerlars Rundkirke

Tyren kopieres til væggen i stormandsgården

Vores tyr i zodiaken

Gemini

Tvillingerne 22/5 - 21/6

Den antikke mytologis tvillingepar Castor og Pollux er motivets oprindelige modeller, men i dette tegn forekommer mange variationer. Oftest er det to nøgne eller påklædte unge mænd, som holder om hinanden, side ved side eller bryst mod bryst. Nogle gange er der to mænd, der slås med sværd og skjold, nogle gange er der et nøgent kærestepar, der omfavner hinanden, og der findes også eksempler på kvindelige tvillingepar og babyer.

Cancer

Krebsen: 22/6 – 22/7

Oftest afbildes en fantasikrebs eller en krabbe (som nogle gange mest ligner en lus eller en husstøvmide i mikroskop!).

Leo

Løven: 23/7 – 23/8

Løvens ikonografi varierer kun i dyrets position og ansigtsudtryk. Nogle gange afbildes den stående eller gående, mindre ofte/sjældnere siddende. Ansigtets ofte menneskelige ansigt kommer sig af, at kunstneren savnede kendskab til, hvordan virkelige løver ser ud.

Virgo

Jomfruen: 24/8 – 22/9

Jomfruen afbildes som en ung smuk kvinde med udslået hår (det har været utænkeligt for gifte og ældre kvinder at vise sig offentligt med løst hår indtil et stykke ind i det tyvende århundrede). I middelalderen dækkede de, ligesom nonner og lægsøstre, håret med hoveddug, eller andet hovedtøj efter moden. Nogle gange holder pigen palmekviste eller andet grønt i hænderne, nogle gange holder hun frugt, og andre gange spejler hun sig som et tegn på sin forfængelighed.

Libra

Vægten: 23/9 – 23/10

Oftest afbildes Libra som en kvinde i lang vid kjole, der holder en vægt med to vægtskåle frem. Nogle gange afbildes kun selve vægten.

Scorpio

Skorpionen: 24/10 - 22/11

Skorpionens stjernekonstellation viser i sin østre ende en bue af syv lyse stjerner, som må have fået antikkens astronomer til at tænke på skorpionens spidse hale. I middelalderens bestiarier (bøger der beskriver alle kendte dyr og fabelvæsener i tekst og billede) beskrives skorpioner som nogle sataniske dyr. Billeder af skorpionen er ofte fantasifulde, men en giftig pig i halen og kløer fremad plejer at være med.

Sagittarius

Skytten: 23/11 - 21/12

Skyttens ikonografi har overlevet uforandret siden antikken og afbildes næsten altid som en kentaur med en mandstorso, oftest nøgen og bevæbnet med pil og bue, kombineret med en heste- eller tyre krop.

Capricorn

Stenbuk: 22/12 - 20/1

Dette tegns ikonografi varierer meget, men kan deles ind i tre hovedkategorier. Hoved, horn og forben af en ged kombineres enten med resten af en geds krop, en fiskehale, eller også smyger bagpartiet sig ind i et sneglehus ligesom en eremitkrebs!

Stormandsgården

Da vi traf beslutningen om at bruge kalenderbilleder som motiver til den ene langvæg i stormandens sal (en helt naturlig beslutning, da der heldigvis var tolv vægflader mellem bindingsværket), stod det efterfølgende klart for os, at der skulle males zodiakbilleder på den tilsvarende langside (overfor). Udformningen af motiverne er lavet med tre ting i tanke; der skal være en stilistisk lighed med de malerier, vi kan se i Østerlars Rundkirke, de skal ligne de kendte manuskripter eller skulpturværk fra tiden 1300-1350, og de skal have en udformning der passer til den angivne plads – dvs. de skal passes ind omkring døre og vinduer.

Aries

Taurus

Gemini

Cancer

Biblia Pauperum

Fra Wikipedia, den frie encyklopædi

Biblia Pauperum (latin for "de fattiges Bibel") eller billedbibeler var de i 14.-15. århundrede meget udbredte blokbøger lavet i helsides træsnit. Biblia Pauperum var også nogle af de første bøger trykt med bevægelige typer.

Biblia Pauperum blev ofte brugt af tiggermunkene som franciskanere i deres prædikener. De fattiges bibler viser ca. 50 fremstillinger fra Det Gamle Testamente og Det Nye Testamente hovedbegivenheder. Hvert blad har en nytestamentlig scene flankeret af to gammeltestamentlige, der giver baggrunden for den nytestamentlige: dvs. er af typisk betydning. Det hele fremstillede den kristelige forløsningslære. Ofte udgik korte forklaringer eller bibelsteder af figurerne mund som på tegneseriebobler.

Biblia Pauperum udkom i mange udgaver i Nederlandene, Tyskland og Frankrig. Udtrykket Biblia Pauperum bruges mindre korrekt om middelalderens bibelske scener på altere, om kirkernes freskobilleder og om miniaturer i dekorerede bønnebøger (livres d'heures). For fresker, overdådige alterprydelser og kunstneriske tidebøger og bibelmanuskripter var ikke beregnet på fattigfolk, men alene på den øverste gejstlighed, fyrster og rige lægfolk

*En side fra Biblia Pauperum, 1455
fra Wikipedia Commons*

Billeder: Sanne Kok-Hansen

Heksehammeren

Af Bjørn Ørding-Thomsen

Bogen

Dominikanermunkene Heinrich Kramer og Jacob Sprenger skrev i 1486 bogen *Malleus Maleficarum* (på dansk: Heksehammeren), der er en vejledning for Inkquisitionen i forhør af mulige hekse. Bogen er omfattende: ca. 500 sider latin i moderne bogtryk, og går grundigt til værks. Der er først 'logiske beviser' for eksistensen af dæmoner og hekse. Derefter er der mange eksempler på heksenes virke i samtidens Tyskland, og endelig er der detaljerede beskrivelser af hvilke spørgsmål, der skal stilles til en mand eller kvinde, der er anklaget for hekseri; hvornår der skal bruges tortur for at få en tilståelse osv.

Bogen blev en stor succes og er blevet genoptrykt mere end 25 gange - men den er stort set aldrig blevet brugt efter sin hensigt: vejledning i forhør. Forklaringen på dette tilsyneladende paradoks er, at bogen indeholder beskrivelse af, hvad heksene foretog sig sammen med Fanden på heksesabbatterne - med andre ord: bogen er blevet læst som en middelalderlig pornobog, der er udgivet af kirken. Sådan er de mest gængse beskrivelser af bogen i hvert fald.

Projektet

Der findes mange beskrivelser af Heksehammeren på nettet, så jeg besluttede at dykke lidt længere ned i stoffet. De beskrivelser, jeg fandt på nettet, gav ikke den indsigt i bogen, som

jeg søgte; så jeg begyndte at lede efter bøger om Heksehammeren. Der findes flere oversættelser af bogen til engelsk, og særlig den seneste (Mackays 2-bindsværk fra 2006) er meget rost, så den fik jeg fat i via bibliotekernes netbaserede bestillingssystem. I den naive tro, at jeg bare kunne dykke ned i den engelske oversættelse, gik jeg i gang med introduktionen til værket.

Det blev en brat opvågning; og det blev meget hurtigt klart, at man som uvidende amatør ikke bare kan sætte sig ind i en middelalderlig tekst, der har en årelang teologisk tradition bag sig. Det

Hans Baldung (1485–1545): Hexen
Træsnit fra 1508

gav mig også en noget mere ydmyg holdning til historikere: det er nok ikke *helt* uden grund, at de tilbringer en del år på de danske universiteter.

Mit projekt skiftede nu karakter fra at være en undersøgelse af bogens indhold til at være et forsøg på at forstå lidt af bogens baggrund: Hvorfor skiftede kirken fra at jage kættere til at jage hekse? Hvordan kunne man (kirken så vel som befolkningen) tro på eksistensen af hekse (af begge køn) og dæmoner? Hvordan kunne man føre **beviser** for disse ting? Hvordan foregik processerne?

Det blev en lang og til tider frustrerende opgave, der førte vidt omkring.

Baggrund

Først undrede det mig, at man allerede i middelalderen fokuserede på hekse. Herhjemme fandt de fleste hekseprocesser sted under Christian IV i starten af 1600-tallet, hvorimod man tidligere (specielt i 1200-tallet) havde jagtet kættere. Men der var en god forklaring på dette: Der må jo være en grund til, at folk blev kættere; og grunden var, at Fanden havde travlt med at forføre folk til at slutte sig til ham mod kirken. Hertil brugte han i høj grad sine dæmoner, der var luftformige væsner, der kunne materialisere sig i forskellige skikkelser og have nær kontakt med almindelige mennesker. Meningen var altså, at man ved at jage årsagen til kætteriet, kunne bekæmpe det fra roden. Det lyder jo ganske velovervejet.

Dernæst undrede det mig, at man følte sig så sikker på dæmonernes eksistens, og her kom så den første store

forhindring, jeg skulle prøve at komme over: Skolastikken.

Skolastikken

Den danske Wikipedia skriver:

Ofte vanskelig læsning

En skolastiker er ofte særdeles veluddannet i Biblen og ganske bestemte værker (Augustins 'Bekendelser' og Boethius 'Filosofiens trøst' er formentlig de vigtigste) og kan derfor skrive med en indforståethed, der kan vanskeliggøre læsningen. Samtidig repræsenterer den skolastiske systematik en metodisk tilgang, der kan være vanskelig at vænne sig til for den senmoderne læser. Teologisk set relaterer alle senskolastikere sig fx til en middelmådig lærebog af Petrus Lombardus, når de forholder sig til vigtige emner i kristendommen.

Samtidig er næsten alle skolastikere munke og er oplært i en særdeles religiøs tradition.....

Dette kan jeg fuldt ud tilslutte mig.

Skolastikken bygger først og fremmest på det faktum, at alle dele af Bibelen (og andre kanoniserede værker, herunder en stor del af Aristoteles' bøger) er den rene sandhed. Altså: enhver sætning i Bibelen er den rene sandhed, man ikke behøver at argumentere for. Dette gælder også, når man tager enkelte sætninger ud af deres sammenhæng og sammenstiller dem med andre 'sande' sætninger. Sammenstillingen sker efter principperne i Aristoteles' logik, der var tilgængelig i mange bearbejdninger - specielt fra arabisk side. Skolastikken blev brugt på denne

måde af 1200-tallets lærde, hvor specielt dominikaneren Thomas Aquinas blev betragtet som den førende teolog.

Metoden

Den skolastiske metode er svært tilgængelig. Der er tale om en 100 % abstrakt tilgang til emnerne, og der er intet krav om, at resultaterne skal efterprøves i det praktiske liv. Emnerne kunne både være naturvidenskabelige og teoretiske som f.eks. etik og midt imellem som f.eks. eksistensen af skærsilden. Dette virker absurd i dag, men det naturvidenskabelige verdens-

billede i middelalderen var grundlæggende som beskrevet af Aristoteles, og da hans ord pr. definition var sande, var der jo ingen grund til at efterprøve dem.

Som udgangspunkt stiller man et spørgsmål eller fremsætter en påstand, og derefter er det op til teologerne at udlede et svar baseret på sandhederne i skrifterne. Spørgsmålet kan dreje sig om konkrete ting som f.eks. Jomfru Marias ubesmittede undfangelse eller helt spekulative emner som f.eks. 'Er ilden i Helvede af samme natur som vores almindelige ild?' eller 'Kan Gud skabe et menneske uden synd?'.

Dominikanerne

I de første år af 1200-tallet prædikede den spanske kannik, Dominicus, i det sydligste Frankrig, hvor katharerne gennem mere end hundrede år havde fået stor udbredelse. Katharismen afveg på mange væsentlige punkter fra den autoriserede kristendom, og kirken satte meget ind på at omvende disse kættere. Så meget, at paven i 1209 startede et langvarigt og meget brutalt korstog mod dem og udryddede dem i 1255.

Dominicus opdagede hurtigt at mange katharer var særdeles belæste og svære at argumentere imod. Derfor besluttede han at oprette en ny munkeorden, der skulle udsende højt uddannede munke for at prædike den rette lære. I 1217 blev ordenen stiftet (i første omgang baseret på Augustins klosterregel) som en tiggemunkeorden med navnet *Prædikebrødrene*, hvor munkene skulle leve i fattigdom og cølibat og få det daglige brød ved tiggeri - på samme måde som franciskanerne fra 1209. Ordenen blev meget hurtigt populær (det første dominikanerkloster i Danmark blev oprettet i 1223 i Lund - i første halvdel af 1900-tallet var der dominikanermunke ved den katolske kirke, Sankt Hyacinthus Kirke, i Rønne) og blev opbygget med en stram organisation. Både franciskanerne og dominikanerne etablerede sig i byerne, hvor de blev en del af folkelivet - og hvor de blev opkaldt efter farven på deres kapper: gråbrødre og sortebrødre.

Da en af dominikanernes vigtigste opgaver var at studere bibelen og teologiske værker, og da de følgelig også oprettede teologiske skoler, tiltrak ordenen mange af tidens lærde som f.eks. Albertus Magnus og Thomas Aquinas. Alt dette gjorde, at det var naturligt for paven at lade dominikanerne stå for inkquisitionens arbejde med omvendelse eller domfældelse af kættere.

Diego Velázquez (1599–1660): *Doctor Angelicus, St. Thomas Aquinas*

Først fremføres nogle (ofte 5) argumenter **mod** påstanden. De vil ofte være begrundet med et logisk argument suppleret med citater fra skrifterne.

Derefter fremføres en række modargumenter, der skal begrunde at indsigelserne er forkerte. Igen er de ofte suppleret med citater fra autoriserede kilder.

Endelig afsluttes med en sammenfatning, hvor argumenterne **for** påstanden samles og begrundes yderligere og kommenteres i mange detaljer. Dette kan strække sig over 5-10 sider og kan efterfølges af en lang række kommentarer og gode råd til den præst eller munk, der skal bruge argumentationen i sit arbejde med hekseprocesserne. Dette kan suppleres med yderligere og uddybende argumenter mod de oprindelige indvendinger.

Bogens indhold

Indholdet i Heksehammeren kan meget kortfattet opdeles i 3 emnegrupper.

Den første gruppe indeholder de skolaske begrundelser for eksistensen af dæmoner og hekse samt for deres aktiviteter. For en ikke-teologisk trænet læser uden grundigt kendskab til Bibelen og kirkefædrenes skrifter samt det middelalderlige verdensbillede er denne del på det nærmeste ulæselig. Man kan blive imponeret over den grundighed, der ligger i hele værket, samtidig med, at man undres over argumentationsformen. Det er svært for en moderne læser at kunne acceptere et citat fra en mere end 1000 år gammel kirkefader eller acceptere betydningen af himmellegemernes indflydelse på dagliglivet.

Et emne, der behandles indgående, er *incubus* og *succubus*. Det var helt klart, at (kvindelige) hekse havde kødelig omgang med dæmoner; det siges ligeså at kvinder har umættelige, kødelige lyster. Det skete, at kvinderne blev gravide - men hvordan kan det følge af kødelig omgang med et luftvæsen? Svaret er helt simpelt: dæmonen materialiserer sig først som en ung, smuk kvinde, der forfører en stakkels uskyldig mand; dette kaldes *succubus*. Hun gemmer hans sæd i sit indre og skaber sig om til en mand, der forfører en af disse umættelige kvinder, og videregiver den opbevarede sæd til hende; dette kaldes *incubus*.

Den anden emnegruppe er en række eksempler (*Case Stories*) på hekseens virke. Der er den ene historie efter den

Ukendt: Djævelen og hekse tramper på et kors; fra *Compendium Maleficarum* 1608

anden - de fleste fra forfatterernes samtid i Tyskland. Her kan man høre om den forsmåede elskerinde, der møder op til elskerens bryllup og forhekser ham, så han totalt mister potensen, indtil elskerinden/heksen 3 år senere indrømmer (efter forhør og tortur), at hun har anbragt forheksede remedier i mandens brønd; da disse ting bliver fjernet, genvinder manden potensen og indkalder familie og venner til fornyet bryllup (og han har sikkert levet lykkeligt til sine dages ende).

Den tredje emnegruppe er forordninger omkring rettergangen - men her primært rettet mod verdslige dommere. Her følger man de gældende love (primært *Constitutiones Clementinae*, udarbejdet under pave Clemens V) - men med visse væsentlige modifikationer. F.eks. tillægger retten normalt ikke vidneudsagn fra sigtedes dødsfjender større vægt - med mindre der er tale om højforræderi; i hekseprocesserne definerer man hekseenes handlinger som højforræderi mod kirken og menneskeheden, og man tager derfor mod vidneudsagn fra alle.

Efter rettergangen skal den dømte straffes - og som regel ved at blive brændt levende. Dette kunne kirken ikke lægge navn til, så de dømte blev overladt til det verdslige retssystem med -en opfordring til at vise mildhed - men med en helt klar forventning om dødsstraf.

... og hvad lærte jeg så

Først og fremmest blev det klart for mig, at man som ikke-uddannet historiker har brug for -professionelles hjælp, hvis man vil læse originalskrifter fra middelalderen. Sproget er selvfølgelig en umiddelbar hindring, men selv i oversættelse til et moderne sprog, må man ikke forvente at kunne forstå indholdet. Der er så meget baggrundsinformation, så mange vaner og traditioner, man som læser forventes at være fortrolig med. Skolastikkens metode var et godt - og skræmmende - eksempel på dette.

Dernæst var det overraskende at læse om kirkens indædte kvindehad, der blev fremstillet som den mest naturlige ting. Som eksempel på kvinders fordærvende virke blev det beskrevet, hvordan kvinder i mange tilfælde har været skyld i kongerigers sammenbrud. Her blev årsagen til Trojas fald og tusindvis af grækernes død tilskrevet Helena. At hun så ifølge myterne blev bortført af Trojas kronprins, Paris, fra sit hjem i Grækenland, hvor hun var gift med kong Menelaos, det indgår ikke i denne sammenhæng.

Det beskrives også flere steder, hvorfor kvinder er så lette at forføre for djævelen og hans dæmoner: De er jo

underlagt deres umættelige, kødelige lyster. Derfor vil de med udsigt til vilde orgier (*heksesabatter*) arbejde mod kirken og nedkalde død og ødelæggelse over deres medmennesker.

En enkelt opløftende beskrivelse fandt jeg også: Når et barn er undfanget med en dæmons hjælp, beskrives barnets egenskaber som stammende fra de biologiske forældre - og selvfølgelig fra himmellegemernes placering og i et vist omfang fra dæmonen. Men det overraskede mig, at så meget af den biologiske arvelære var velkendt på dette tidspunkt.

Og så var der jo lige det der med det 'pornografiske' indhold. Jeg fandt det ikke. Flere steder refereres til hekseenes 'afskyelige handlinger', men der er ingen direkte beskrivelser af handlingerne. Men at overlade detaljerne til læserens fantasi er vel ganske udspekuleret.

Litteratur

Christopher S. Mackay: *Malleus Maleficarum* (1344 sider), Cambridge University Press; Bilingual edition (9 Nov 2006), ISBN-10: 0521859778, ISBN-13: 978-0521859776. Bogen koster på den forkerte side af 2.500 kr. - men den kan lånes via bibliotekerne. Introduktionen (180 sider) til værket er en guldgrube af information om tiden, traditionerne, begreberne og meget andet.

Christopher S. Mackay: *The Hammer of Witches* (657 sider), Cambridge University Press; (2009), ISBN: 978-0-521-7478705. Den engelske oversæt-

telse med en meget kort introduktion er udgivet som paperback til under 300 kr.

Jan Guillou: *Heksenes Forsvarere*, Modtryk, 2002, ISBN: 87-7394-763-6. En spændende beskrivelse (ikke en roman) af hekseprocesser, primært i Sverige. Findes online på: <http://www.epubbud.com/read.php?g=K3KPUKHM>

Web-steder

Der er selvfølgelig uendelige mængder beskrivelser af Heksehammeren på nettet. Ud over de gængse leksika (Wikipedia, Salmonsens eller Den Store Danske Encyklopædi) har jeg fundet disse steder:

malleusmaleficarum.org

er en engelsksproget hjemmeside for et forskningsprojekt. Ud over beskrivelser af bogen, kan man hente den fulde tekst af Malleus fra en tidligere oversættelse (af Summers) på engelsk eller spansk.

Religion.dk

Et dansksproget websted med mange gode beskrivelser af baggrunden for heksejagt.

middelalderinfo.dk

Et privat web-sted med meget information om middelalderen, herunder om inkquisitionen og hekse.

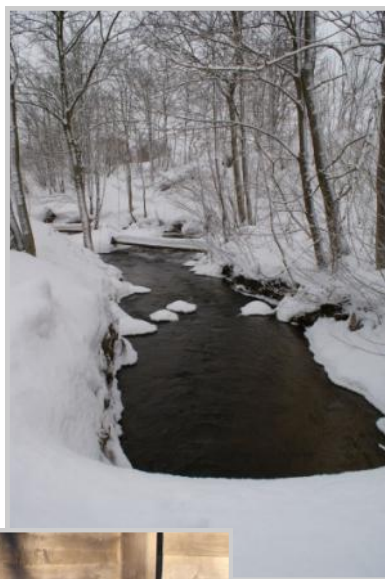
<http://bente.p-ivil.tripod.com/freudselskabet/id7.html>

Det Danske Sigmund Freud Selskab, Artikel af Ole Andkjær Olsen: Det onde skal ud!

Vinterbilleder fra Centret

Foto Lena Mülig

Spændende bøger

Af Helle Pfeiffer

I 2003 udkom bogen **”Som syet til jorden”** af konservator Else Østergård. Her beskrives det største fund i Europa af tekstiler ved Herjolfsnæs på Grønland.

Højt oppe i Norden havde man fulgt den europæiske mode ligesom i Sydeuropa.

Kopier af dragterne kan man se på Nationalmuseet i København. Originalerne er desværre i så dårlig fatning, at de ikke er udstillet mere.

I bogen er der fotos af de originale dragter og andre fund fra Herjolfsnæs. Men der mangler mønstre til dragterne.

I 2010 udkom bogen ”

Nordbomønstre, dragtsnit fra Middelalderen”

Else Østergård har i samarbejde med konstruktør Lilli Fransen og væver Anne Nørgaard udgivet denne bog.

Lilli Fransen har konstrueret mønstre efter originalerne til dragter, hætter, kalotter og hoser. Mønstrene er i flere størrelser - også til børn.

Anne Nørgaard har beskrevet, hvordan ulden blev behandlet og vævet til klæde.

Bogen har en grundig vejledning i håndsyningsmetoder, pyntebånd, knapper og knaphuller. Bogen er et ”must” for dem, som vil fremstille autentiske kopier. Der er også vejledning til dem, som vil fremstille en dragt i ”nutiden materialer”.

Vi har begge bøger på Bornholms Middelaldercenter. I kan **ikke** låne dem med hjem, men I kan se og studere dem i vores kursus-weekender.

Stillingsopslag: Webmaster

Vennekredsen mangler en ny webmaster til at fortsætte vores flotte hjemmeside. Allan har grundlagt et flot og rimeligt stort internet-samlingspunkt, men ønsker at blive fritaget.

Hjemmesiden er udført med programmet 'Joomla', som er et meget stærkt redskab til at skabe dynamiske hjemmesider. Det er et såkaldt Web Content Management system. Det gør det muligt, at brugerne selv fylder indhold i deres tildelte sider og selv vedligeholder indholdet, så siderne fremtræder opdaterede og relevante.

Det er ikke noget, man kan uden at studere lidt; men forlaget Libris har

udgivet et udmærket hæfte, der indfører én i systemet. Og systemet er jo oprettet, så den nye webmaster kan bygge videre på Allans arbejde.

Lønnen er den tilfredsstillelse, det er at kunne besejre teknikken, og vores store taknemmelighed og beundring for din indsats. Henvendelse om jobbet, der også giver adgang til styregruppemøderne skal ske til Pia Giroto, der er talskvinde for styregruppen.

<http://www.bmc-vennekreds.dk/>

Broderiundervisning.

Jeg tager stadig med glæde imod elever, der vil lære middelalderbroderi. Har I noget tøj, en taske eller andet, der skal lidt - eller meget - pynt på, vil jeg gerne lære jer noget broderi til det, her hos mig i Sandvig.

Gratis undervisning, naturligvis.

Ring og aftal tid: 5648 0852 eller mail: lenestb@gmail.com

Lene Steenbuch
Hammershusvej 20
Sandvig.

Arbejds-weekend'er

Skal du nå at fremstille nyt middelalderudstyr inden sæsonen er der 2 kursus weekender tilbage!

2/3 april og 7/8 maj,

det er gratis for medlemmer af vennekredsen og for andre koster det 500 kr. for en weekend.

Vi har hørt i mange farver, som er forvasket og ikke kryber i vask til 110 kr. pr. meter. Vi har også adresser og prøver på uldstof til god pris.

Samme weekend er der åbent hus på Centeret for vennekredsen og andre, hvor man hygger og snakker om sommers aktiviteter.

På gensyn *Helle Pfeiffer*.

Dagli' Brugsen Østerlars

Åbent alle ugens dage
Posthus - Benzin - Apotek - Tips og Lotto
Tlf. 56498205

Nyt fra lavene

Buelavet

Det var, som det plejer at være: vejret var koldt og blæsende.

Men der var trods alt et godt fremmøde af både skytter og tilskuere, og efter en lille forsinkelse kom vi endelig i gang. Efter nogle få omgange

ramte Frank gøjen, men den blev siddende, og pilen knækkede, og efter to-tre omgange var jeg den heldige, der ramte gøjen, og den faldte ned. Det var slut, meget passende, ca. 15-20 minutter før vi skulle spise.

Bamse Kjeldsen

Middelaldertelt

Få dit eget middelaldertelt, så du kan ligge oppe på Markedspladsen denne sommer!

Normannertelt af hvidt imprægneret bomulds-kanvas. 3 x 6 meter

Sælges for 3.500,-

(Det er et super og meget stabilt telt på grund af tværstang, men jeg har brug for et større telt).

Kontakt Sukey Brown for info. på sukey@mail.dk

Eller mobil: 23 28 91 28.

Billede: Sukey Brown

Der var sne i december 2010

